

ИВАН НЕГРИШОРАЦ

МИРОСЛАВ ЕГЕРИЋ: ЛУЦИДНИ КРИТИЧАР И АНГАЖОВАНИ ИНТЕЛЕКТУАЛАЦ

Отишао је проф. др Мирослав Егерић, драгоцени делатник на вечитим, несмиреним поприштима српске књижевности на којима се бој бије око креације и конвенције, вредности и невредности, смисла и бесмисла. Отишао је човек који је у књижевности налазио оно најдрагоценије што се у људским животима може препознати, па је у расправи о тој драгоцености он уносио најважнији део себе сама и најважнији део онога што је његова мисао успевала да обухвати. Баш због такве посвећености и таквог пуног егзистенцијалног ангажмана, професор Егерић је о књижевности расправљао са пуном интелектуалном страшћу, удаљен од академске хладноће и професорске равнодушности која се јавља код оних који коректно, али без дубљих унутрашњих потреса обделавају своју професију. Он јесте био професор и у овом конвенционалном значењу те речи, али је још и више био интелектуалац сартровског типа, онај који је за своја уверења био спреман да ризикује и на коцку стави сопствену грађанску сигурност и удобност.

Образовна путања је младога Егерића од родне Риђевштице, преко гимназијског школовања у Врњачкој Бањи и Стопањи, те учитељске школе у Крушевцу, одвела у Београд, где на Филозофском факултету 1960. године завршава Групу за југословенску књижевност и српскохрватски језик. По завршетку факултета Егерић 1961. долази у Нови Сад, где ради у Издавачком предузећу „Прогрес”, а 1962. прелази за асистента на Филозофском факултету у Новом Саду. По доласку у Нови Сад приближио се Матици српској, па је постао њен члан 1966. године, члан Управног одбора (1969–1973, а после дуже паузе поново 1991–2016), члан Одбора Одељења за књижевност и језик (1989–2016). Члан је Друштва

књижевника Војводине од 1965, а био је и председник ове асоцијације 1991–1994. Био је и члан управе Српске књижевне задруге, Српског ПЕН-центра и Градске библиотеке у Новом Саду. На Филозофском факултету у Новом Саду је 1970. докторирао тезом „Књижевно и критичко дело Ђорђа Јовановића” (објављено као књига под насловом *Реч у времену*, Врњачка Бања 1976), потом је биран у сва предавачка звања, а редовни професор је од 1981. Предавао је Српску књижевност 20. века, а наставу је тако организовао што је држао не целовите књижевноисторијске прегледе него специјалне курсеве о појединим темама и проблемима (на пример: Српска књижевна критика 20. века, Српски роман о рату и револуцији и сл.) или о појединим великим писцима (Иво Андрић, Меша Селимовић, Добрица Ћосић и др.).

Књижевном критиком и есејистиком Егерић се почео бавити још као студент, а страст и нерв критичара спремног да редовно реагује на појаву неког дела које га довољно снажно подстакне очувао је све до позних својих година. Тако су настајале његове драгоцене књиге *Људи, књиџе, дајџуми* (1971), те серија *Дела и дани 1* (1975), *Дела и дани 2* (1982), *Дела и дани 3* (1990), *Дела и дани 4* (1997), *Дела и дани 5* (2002), а пред изласком су, у издању Матице српске и Градске библиотеке у Новом Саду, и *Дела и дани 6*. Одговарајући на изазове нових књига, он ангажовано пише о поезији, при чему врло одсечно вреднује и јасно изражава сопствени суд. Залагао се, притом, за песнике попут Скендера Куленовића, Ивана В, Лалића, Божицара Тимотијевића, Вита Марковића, Љубомира Симовића, Бранислава Петровића, Матије Бећковића, Флорике Штефан, Божицара Шујице, Алека Вукадиновића, Гојка Ђога, Рајка Нога и др. Критици поезије посветио је читаве књиге расправа (*Гласови, вредносџи*, 1995), а најпотпунији поглед на српско песништво исказао је у својој тротомној *Анџолоџији срџскоџ џесниџиџа: XIX и XX век* (2008).

У савременој уметности приповетке и романа он истиче индивидуалне вредности књижевних дела без посебне потребе да утврди некакав заједнички поетички систем, тако да аутори о којима пише творе по начину писања помало хетероген али вредносно веома хомоген скуп (Иво Андрић, Меша Селимовић, Добрица Ћосић, Ерих Кош, Света Лукић, Данило Киш, Слободан Селенић, Слободан Новак, Драгослав Михаиловић и др.) Својим омиљеним писцима посвећивао је и целовите књиге свих огледа које је о њима написао: *Дух и чин: Есеји о романима Меше Селимовића* (2000) и *Време и роман: Есеји о романима Добрице Ћосића* (2001). Пратећи књижевнокритичку продукцију, Егерић се не залаже за неку од актуелних методолошких оријентација већ истиче

оне расправе и опусе који обезбеђују дубинске увиде у књижевне творевине. Отуда, као чин својеврсног „избора по сродности”, он високо вреднује есејистичку традицију, оличену у делима Милана Кашанина, Петра Цацића, Сретена Марића, али има разумевања и за аналитичке продоре Зорана Глушчевића, Николе Милошевића, Петра Милосављевића и других. Посебну пажњу Егерић је посвећивао наглашеној социјалној функцији књижевности, особито у виду специфичног модуса какви су сатира, о чему су остали трагови у виду *Анџолозије савремене српске сајтире* (1970, те још два издања 1987. и 2001) и читаве збирке критика и расправа *Домановићево њеме* (2010).

Мирослав Егерић је критичар од нерва и страсти који се није задовољавао површним импресионистичким опажањима и асоцијацијама, али није ни пристајао на било какав облик сцијентизације проучавања књижевности. С једне стране, њега није занимало то да се теоријски оквири његове расправе детаљно и чврсто отворе. Простори теоријског продубљивања сазнајног поступка њега су занимали тек у мери неопходној да се јасније сагледа проблем који је у књижевном делу критичар препознавао пре свега на нивоу тематско-мотивских разматрања. Не желећи да се усредсреди на темељније теоријско претресање, Егерић се опредељује за есејистичка разматрања као облик нешто слободније, нимало ригоризне мисли, увек спремне да начини уступке самом субјекту који мисли и пише. Чак и кад би се учинило да је његов начин писања стао сасвим уз бок неком од праваца модерног теоријског мишљења, Егерић ће начинити гестове којима ће нагласити особености сопственог приступа, а исказаће се и јасна разлика у односу на теоријско опредељење са којим би могао бити у дослуху.

Најбољи пример овога типа је, свакако, његова књига *Срећна рука* (Београд 1979). Овај низ текстова се, наизглед, приближава у то време и те како актуелној теорији / естетици рецепције, али је и сама сазнајна процедура и одговарајућа мотивација код Егерића потпуно другачија у односу на кључне протагонисте (Ханс Роберт Јаус, Волфганг Изер и др.) ове немачке теоријске оријентације: ако је Јаус стремио ка другачијој конституцији књижевноисторијског концепта, уз реактуелизацију улоге читаоца и дефинисање појма читалачког „хоризонта очекивања” као кључног у конституисању периодизацијских појмова, ако је Изер у појму читаоца препознавао допунске могућности за сагледавање појединачних књижевних дела и њихових теоријски интонираних интерпретативних потенцијала, за Егерића је сусрет двојице креативних личности, писца и његовог критичара, углавном у знаку посебне вештине разумевања појединачних и специфичних аспеката

тога односа, односа двеју јединствених и непоновљивих личности. Код Егерића истраживана реакција није ни књижевноисторијска ни књижевнотеоријска него еминентно књижевнокритичка, па је есејистичком лакоћом сагледавања проблема рецепције наш критичар указао на теоријски не нарочито образлаган али емпиријски веома жив и чак драматичан аспект тог проблема.

С друге стране, у својим критичким сагледавањима Мирослав Егерић није стремио ни ка књижевноисторијским синтезама које би га водиле ка оним облицима рада какве је практиковао Јован Скерлић, пишући студије *Српска књижевност 18. века* или *Историја нове српске књижевности*. Егерић је увек спонтано остајао у оквирима чисто књижевнокритичких задатака, са потребом да се позабави појединачним књижевним делима и њиховим вредностима: уопштавања су могућа, али неће превазилазити раван опуса неког писца или групе поетички, најчешће тематски сродних дела. Не тежећи књижевноисторијским синтезама, Егерић је, ипак, целог живота у себи носио Скерлића као јаку, драгоцену парадигму књижевнокритичког и књижевноисторијског проучавања књижевности, са том парадигмом је водио драгоцену унутрашњи али и јавни дијалог (*Порџреџи и џамфлеџи*, Нови Сад 1963; *Срећна рука*, Београд 1979), да би се то окончало дуго писаном, па најзад и довршеном књигом која је, сасвим сигурно, аутора позивала да и даље настави своја истраживања (*Скерлићев критички дух*, Нови Сад 2011). О успешности његовог бављења књижевном критиком сведоче и награде чији је носилац: „Ђорђе Јовановић” (1975), „Милан Богдановић” (1985), Октобарска награда Новог Сада (1991), Златна повеља Универзитета у Новом Саду (1991), „Лаза Костић” (1995), Награда Друштва књижевника Војводине за животно дело (1996), Кочићева књига (2000), Вукова награда (2002).

Можемо рећи да се својим карактеристичним начином мишљења и писања Егерић позиционирао негде између есејистике и критике Исидоре Секулић, с једне, те критичких и књижевноисторијских увида Јована Скерлића, с друге стране. Велики поклоник Исидориног талента и умења, Егерић је написао неколико књига веома занимљивих и провокативних есеја (*Молиџва на Чеџру*, Крушевац 1967; *Извор*, Нови Сад 1980; *Извор и молиџва*, Нови Сад 2000; *Лирски есеји*, Нови Сад 2005). Као есејиста негује лирски надахнут исказ са непрестаном тежњом да иза привидности појавног света допре до трајних, ванвременских увида. Негује и форму ангажованог есеја, са често епистоларном структуром (*Писма џородичним људима*, 1982; *Србија и џамђење*, Нови Сад 1996), у којој се појављује као бескомпромисни борац за хуманистичке вредности чију угроженост препознаје. Обрачунавајући се са

догматским духом и бирократском вољом да контролише кретања људске мисли и да дозира степен слободе који се сматра допуштеним, Егерић је, још као млад универзитетски посленик, у тексту „Отворено писмо домаћим фанатцима”, добро протресао комитетске главе и канцеларијске револуционаре, доказујући да је слобода вредност која не сме бити жртвована у име некаквих апстрактних, често лажних декларација и програма. Захваљујући томе, Егерић је зарана, већ крајем шездесетих година, стекао статус чак државног непријатеља, тачније дежурног кривца којег су бирократски умови непрестано потезали као доказни материјал да „непријатељ не мирује”. А кад се током осамдесетих година у СФР Југославији драматично отворило питање људских права и слобода, Егерић је био у првим борбеним редовима овог интелектуално-политичког покрета, тако да су се и његови ризици повећали, па је било отворених позива да се он ухапси, да му се одузме официрски чин и да се остави без посла: неће нам ваљда такви људи васпитавати децу!

Сасвим супротно тврдњама бирократских, „домаћих фанатика”, од Мирослава Егерића су његови студенти имали шта да науче. Могли су да науче да се слобода не даје сама по себи него да је човек мора освајати, и то пре свега у бескомпромисној борби са другима који га осујећују, али још и више у борби са самим собом и сопственим страхом. Могли су да науче да се право на слободу стиче чиновима који тек накнадно треба да искажу вредност стечене слободе, али да се у тим процесима не сме губити из вида опасност од појаве деформисања и поништавања и најплеменитијих напора, јер – како то вели у разговорима са Милошем Јевтићем (*Животи и књижевности*, 2007) – „наука без савести прави је пакао”. Могли су да науче да у тој борби за слободу човек треба да буде са људима од части и интегритета, али и да остане „независан од свих зависности”. Могли су да науче да дух рафинмана и нијанси мора непрестано да помаже и коригује напоре воље да дође до замишљеног простора смисла. Зато је Егерић своме сабеседнику саопштио, потом и записао, а све време упорно у то веровао: „Моје лозинке су – смелост, без бруталности; слобода, с културом; знање, без доцирања; и љубав, без задобијања!” Тиме је веома сликовито и упечатљиво исказао свој животни, али и књижевнокритички кредо.

Зато сада, кад се за сенком Мирослава Егерића указује тужна празнина у овом свету, можемо и морамо рећи да је отишао човек који је вазда сањао да књижевност не буде само пука језичка вештина него сама суштина људског живота. Зато он у књижевности препознаје најзначајнија проблемска питања човека и света, па

основе његове књижевнокритичке делатности по правилу постављају есејистички увиди о најширем кругу проблема око којих се и одвија људски живот. Књижевност је по Егерићу седиште и место аутентичног рађања управо тих и таквих питања, као што су питање слободе, морала, савести, истине и правде, добра и лепоте, свега онога што чини да живот непрестано остане тајна због које вреди живети и борити се!

Изгубили смо једног драгоценог човека! Нека му је слава!*

---

* Реч на комеморативном скупу у Матици српској, 8. новембра 2016. године.